

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление Науки за земята, научна специалност „География на рекреацията на туризма“ с автор гл.ас Павел Тодоров Стойнов и научен консултант проф.дгн Мария Воденска на тема **„Състояние и развитие на здравния туризъм в България“** от проф. дгн Мария Воденска, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Представеният дисертационен труд е с общ обем 264 стандартни компютърни страници, от които: 2 стр. съдържание, 204 стр. изложение, 51 стр. приложения (20 на брой) и 7 стр. използвана литература, включваща 88 заглавия и 58 Интернет сайта. Основният текст е илюстриран от 150 таблици и 64 фигури.

Дисертацията е структурирана в увод, заключение и основен текст в 7 глави.

В **Увода** се прави обстоен анализ на актуалността на темата, която е обусловена от една страна от възможностите, с които страната ни разполага чрез притежаването на почти неограничен ресурсен потенциал за пълноценно развитие на здравен туризъм във всичките негови разновидности, а от друга – от неговото значение за диверсификацията на българския туристически продукт и нарастващото му влияние върху туристическото развитие и туристическите дестинации. Дефинирани са обектът и предметът на изследването, формулировката на целта на дисертационния труд е многопластова, но кореспондира добре със заглавието на разработката и дава основание за разграничаване на четири конкретни изследователски задачи. Изследователската теза е добре формулирана. Нейното доказване и защита са свързани с четири изследователски хипотези. Посочени са основните методи, използвани при разработването на дисертационния труд. Като основни се изтъкват системният и териториалният подходи.

Изброени са няколко основни проблема и трудности, срещнати по време на разработването на дисертационния труд, които преди всичко са свързани с информационното осигуряване.

Глава I се състои от 4 параграфа и е посветена на теоретико-методологическите аспекти на изследването. В параграф 1 са изяснени основни понятия, върху които докторантът стъпва и които са важни за по-нататъшното изложение, като здраве, здравен туризъм, видове здравен туризъм, СПА, уелнес,

СПА центрове. Авторът предлага свои дефиниции, както и някои класификации на СПА центровете.

В следващия параграф е разгледан системният подход при изследването на здравния туризъм у нас. Обърнато е внимание на моделирането на системите на туризма. Авторът предлага свой вариант на модел на системата на туризма, който представлява доразвиване на модела на Krippendorf (1986). Целият последващ анализ в дисертационния труд е подчинен именно на този модел, който позволява цялостен обхват на изследването и проучване на взаимните връзки и закономерности между отделните подсистеми. Заслужава да се отбележи, че предложеният модел може да се използва не само за здравния, но и за всички други видове туризъм.

В параграф 2.3. докторантът е представил статистическите методи, използвани в дисертационния труд, като е посочил конкретно какви изследвания са направени с помощта на тези методи.

Параграф 2.4. запознава читателя с използвания статистически софтуер. Тази част от главата има значение дотолкова, доколкото докторантът е специалист по статистика и изследването се базира основно на статистическа обработка на наличната първична и вторична информация.

Глава II е озаглавена „Преглед на ресурсите за СПА туризъм в България” и представлява изключително подробно и задълбочено изследване на тази подсистема от системата на здравния туризъм. Най-напред, в параграф 3.1 тези ресурси са разгледани общо по видове, а в следващите два параграфа тяхното разпространение е анализирано по териториален признак. Интерес тук представляват както историческият преглед, проследяващ използването и изследването на минералните води у нас, така и предложената от автора класификация на областите в България по отношение наличието на хидробалнеоложки ресурси в тях. Текстът завършва с изводи по отношение възможностите за оползотворяване на наличните ресурси за разширяване на здравния туризъм в страната.

Съдържанието на **глава III** представя материално-техническата база на здравния туризъм в България, като в параграф 1. авторът съвсем коректно определя обхвата на тази база, обект на анализ в представения дисертационен труд.

Докторантът Павел Стойнов прилага и предлага интересна методика за определяне капацитета на тази МТБ. Заслужава внимание предложението от автора подход (наречен от него изчисляване на проекционни фактори) за оценяване броя/капацитета на тризвездните хотели, подходящи за СПА туризъм, когато той не е известен в даден регион за определен период, но този брой е известен за друг период, относително близък до първия. Така приложен, този метод е позволил на докторанта да направи териториален анализ на броя и капацитета на хотелите, подходящи за СПА туризъм в страната. Дисертантът е посочил случаите на териториално и типово клъстериране, след което е приложил подобен анализ по отношение на СПА центровете у нас.

В следващия параграф 4.3. е направен опит да бъдат определени заетостта на МТБ на СПА туризма и на приходите от СПА туризъм в България чрез прилагане на оригинална методика от страна на докторанта. Направени са известни допускания поради невъзможността на статистиката у нас да предостави по-конкретни данни относно различните типове туристи в хотелите. Анализирани е също така използваемостта на МТБ по курорти, базирана на данните на НСИ за дейността на курортите от национално значение.

Главата завършва със заключения и изводи относно МТБ на здравния туризъм у нас, като се посочва нейното неравномерно териториално развитие като един от основните ѝ недостатъци.

В **глава V** е разгледана поредната подсистема на системата на здравния туризъм у нас, а именно обслужващият персонал. П.Стойнов обръща по-голямо внимание не толкова на видовете обслужващ персонал, ангажиран в този вид туризъм, а на неговата подготовка, квалификация и качество. По-голямата част от съдържанието на тази глава всъщност е посветено на предлаганите продукти и услуги и тяхното качество. Докторантът е представил в детайли международните SPA стандарти на ISO и участието на български експерти в разработването им, а така също специализираните сертификати EUROPE SPA MED и EUROPE SPA WELLNESS.

В **VI-та глава** дисертантът разглежда особеностите на търсенето на здравния туризъм и посещаемостта на балнеотуристическите дестинации у нас. Тук е представено извършеното от него анкетно проучване, като достатъчно ясно и подробно са описани отделните етапи на изследването. Всъщност проведени са две анкетни проучвания – пилотно и основно. Резултатите от първото са

спомогнали за прецизиране на анкетната карта, използвана при основното проучване, а впоследствие резултатите от двете проучвания са сравнени и анализирани. Направен е анализ на отговорите по пол, възраст, както и по национална принадлежност на респондентите (българи и чужденци). Накрая резултатите са обобщени и са направени правилни и достоверни изводи.

В **VII глава** е извършен анализ на управлението и нормативната база на здравния туризъм у нас, т.е. разгледан е поредният елемент от неговата система. Тази глава се отличава с голяма детайлност и изчерпателност. Докторантът се е постарал да разгледа въпроса от всичките му възможни аспекти, като е дал и конкретни предложения за усъвършенстването на нормативната база и управлението на здравния туризъм в страната.

В последната от основните глави (**VIII**) Павел Стойнов очертава тенденциите и перспективите за развитието на здравния туризъм у нас. Интересен е подходът, който е използван – развитието (в количествен и качествен аспект) е разгледано и анализирано в контекста на модела на СПА туризма. Авторът демонстрира много добро познаване на международното развитие на здравния туризъм през последните години. Анализирана е динамиката на редица показатели за здравния туризъм у нас, на базата на което докторантът предлага различни перспективни комбинации. Направена е прогноза за развитието на търсенето на този вид туризъм у нас по двата основни вида пазари – вътрешен и международен. Дадени са предложения за повишаване на качеството и разнообразяване на продукта, както и за стимулиране на търсенето чрез прилагането на разнообразни инструменти.

В **Заключението** са синтезирани основните изводи от направеното проучване.

В дисертационния труд могат да бъдат открити следните по-важни приноси с научен и научно-приложен характер:

1. Теоретични

- Предложени са някои нови определения – за медицински туризъм, СПА туризъм и СПА център;
- модифициран е моделът на Krippendorf, 1986 за системата на туризма.

2. Методологични

- Предложена и апробирана е нова методика за количествена оценка на предлагането – проекционни фактори;

- Предложена и апробирана е нова методика за заетостта на МТБ на СПА туризма и на приходите от СПА туризъм.

3. Практико-приложни

- оценка на ресурсите за СПА туризъм по области
- количествен и качествен анализ на подсистемите на системата за СПА туризъм в страната
- прогноза за бъдещото развитие на СПА туризма в България

Авторефератът отговаря на изискванията и отразява в голяма степен и обективно съдържанието на дисертационния труд.

По темата на дисертацията докторантът има 13 публикации (от тях 8 на английски език), което значително надхвърля изискванията за провеждане на процедурата по защитата.

Като недостатък на разработката бих посочила включването на темата за туристическия просукт на СПА туризма и неговото качество в главата, озаглавена Кадри, услуги и качество на обслужването. В резултат на това подсистемата Кадри и обслужващ персонал в СПА туризма е недостатъчно разгледана и анализирана.

В заключение считам, че от страна на докторанта е положен значителен труд и усилия и са постигнати определени резултати. Гл.ас. Павел Стойнов е показал, че познава теорията и методологията на туристическите изследвания. Дисертацията „Състояние и развитие на здравния туризъм в България” съдържа изследователски приноси със значима научна, методологична и практическа стойност и съответства напълно на изискванията за присъждане на научната и образователна степен „доктор“.

Всичко това ми дава основание да дам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на уважаемото научно жури да гласува за получаването от страна на Павел Тодоров Стойнов на научно-образователната степен „доктор“.

21.04.2015 г.

София

ЧЛЕН НА НАУЧНОТО ЖУРИ:

проф. дгн Мария Воденска